

COLEGIUL NOUA EUROPĂ

ISTORIA RECENTĂ ÎN EUROPA

*OBIECTE DE STUDIU, SURSE,
METODE*

Lucrările simpozionului internațional
organizat de Colegiul Noua Europă

București, 7 - 8 aprilie, 2000

Seria de publicații RELINK

Copyright © 2002 – New Europe College

ISBN 973-85697-0-2

Istoria recentă în România de azi: o analiză de risc

ALINA MUNGIU-PIPPIDI

Rândurile de față sunt o reconstituire și o dezvoltare a unui discurs liber cu ocazia colocviului despre istoria recentă organizat de Colegiul Noua Europă la București în aprilie 2000. Intrucât textul prezentat atunci a fost între timp publicat și în volum, și într-o revistă, deci există deja în două limbi și poate fi consultat, cred că mult mai util acum este să sistematizez câteva din lucrurile spuse pe moment. Ele constituie reflecția unui *social scientist* față de câmpul unei discipline care ar trebui să fie înrudită cu științele sociale, dar nu este: istoria în România de după 1989. Inițiativa de a construi un institut român de istorie recentă e laudabilă: dar fără o analiză serioasă a obstacolelor care stau în fața acestui demers, și această încercare, ca și atâtea altele, va eșua fără să se înțeleagă că acest eșec nu era predeterminat, cu alte cuvinte, că nu contextul românesc este cel care produce forme fără fond din cauza unor factori de mediu neidentificați și de neîndepărtat, ci repetarea acelorași erori umane, lesne de sesizat și de îndepărtat printr-o analiză exigentă. Încercarea aceasta e una de interes public: trecutul recent e important nu numai pentru istorici, ci și pentru noi toți, el influențează viața noastră prezentă și viitoare într-o măsură considerabilă. Douglas North spunea într-o frază care a făcut carieră că "Trecutul poate fi făcut inteligibil doar ca relatare a unei evoluții instituționale", și tot el "dă formă alagerilor prezente și viitoare" (North: 1990: vii). Reflecția

Întregii comunități despre acest demers e una legitimă și nu o imixtiune în treburile istoricilor: dimpotrivă, în ultimii zece ani, după cum vom arăta, istoricii nu au fost câtuși de puțin la înălțimea sarcinii de a oferi sferei noastre publice o abordare profesională a istoriei recente. Exigența e necesară și pentru că - aici sunt integral de părerea lui Andrei Pleșu - am pierdut ani de zile de tranziție lamentându-ne că masa populației e ignorantă și ne ține în loc, fără a vedea evidența, anume că tranziția a fost blocată mai ales din pricina lipsei de profesionalism și a superficialității elitelor profesionale din România, care nu sunt încă demne de acest nume: de altfel, sunt elite prin pozițiile strategice de putere pe care le dețin, dar nu prin profesionalism. Câtă vreme ne lipsesc experții în aproape toate domeniile, unele foarte depărtate de influența directă a politicului - dar nu de influența politicii educației sau cercetării, care lipsesc cu desăvârșire - nu e de mirare că un domeniu ca istoria recentă, aflat la încrucișarea tuturor intereselor politice, nu se poate naște încă. Aceasta nu înseamnă că n-au existat contribuții importante la istoria recentă a României în ultimul deceniu: dar cele mai puține au aparținut celor care se consideră în primul rând istorici.

Obstacolul unu: insuficienta structurare teoretică și metodologică a câmpului disciplinei istorice în perioada post-comunistă

Istoria contemporană nu este orice fel de istorie. A spune că istoria contemporană are mai mult în comun cu cea antică pe motivul că amândouă sunt istorie, decât cu alte discipline care caută să înțeleagă și să explice fenomenul comunist și post-comunist, este pur și simplu o prostie. Sunt amândouă istorie, în sensul că dincolo de înțelegerea fenomenelor și a structurilor preocuparea lor este și cu ce *ceea ce s-a întâmplat*

în mod efectiv, dar pentru a înțelege și studia societatea antică și cea contemporană multe metode sunt diferite, chiar dacă teoria generală poate fi aceeași. Și în materie de teorie generală nu e limpede dacă s-a produs în comunitatea istoricilor de la noi acceptarea tezei generale a lui Fustel de Coulanges: "Istoria nu este acumularea de evenimente de toate tipurile petrecute în trecut: este știința societăților umane". Când un neavizat ca mine răsfoiește unele anuare sau volume colective apărute după 1990 nu poate fi decât șocat de multitudinea de titluri de genul: "Inventarul unei lăzi de la Mănăstirea X din secolul X; lista de oaspeți a Prințelului Fanariot Y; Catalogul bibliotecii boierului Z". Nu că aceste surse n-ar putea aduce informații foarte relevante: dar atunci când sistematic *sursele devin subiecte, teme*, istoria devine acea acumulare de evenimente de toate tipurile de care vorbește Fustel de Coulanges și deloc înțelegerea unei societăți prin intermediul acestor evenimente.

Istoricii înșiși, mai ales cei mai tineri, devin pe zi ce trece mai conștienți de aceste probleme, mai ales prin expunerea la noile modele occidentale. Cu toate acestea apar puține reflecții asupra necesității de a aduce la zi evoluțiile teoretice și metodologice din domeniu. Câteva inițiative merită menționate: *Revista de Istorie Socială* a lui Mihai Răzvan Ungureanu, *Anuarul Institutului Xenopol* din Iași, care a pus accent mereu pe interdisciplinaritate și reflecție asupra abordării, nu doar obiectului istoriei; retipărirea de către *Polirom* a volumului lui Nicolae Iorga *Generalități asupra studiului istoriei*, volum fundamental de teorie, care ar fi meritat o dezbatere aprinsă profesională (și a avut un studiu introductiv nou al lui Andrei Pippidi care a încercat să aducă la zi discuția teoretică), dar n-a avut parte de una, pentru că nimeni nu e interesat de teoria istoriei; contribuțiile episodice dar consistente ale lui Sorin Antohi, parțial acceptat sau neacceptat de lumea istoricilor de

la noi (ceea ce nu-l împiedică să facă o frumoasă carieră peste hotare); și ultimul volum al lui Bogdan Murgescu, care deși suferă de un limbaj purtând pecetea materialelor de consum pentru politica internă universitară de ieri și de azi, are marele merit de a propune prima încercare comprehensivă de a descrie și analiza situația disciplinei istorice de la noi în lumina unor criterii acceptate azi în universitățile mari ale lumii occidentale. Și, *last but not least*, inițiativa de a traduce cea mai influentă carte despre istorie din mediul academic anglo-saxon de astăzi, *History & Social Theory* de Peter Burke a fost o idee excepțională îngropată de indiferența breslei. Aceste dezbatere sau contribuții, să fie clar deci, nu au afectat starea disciplinei în mod fundamental până acum: nici istoricii vârstnici, nici mulți tineri nu au curajul acestei priviri cuprinzătoare - necesarmente devastatoare - pe care o implică demersurile celor menționați aici. Pe scurt, e mult mai ușor pentru orice disciplină să trăiască în afara oricărui fel de *self-awareness*, și asta e ceea ce majoritatea comunității istorice încearcă cu succes.

Dar acesta e un obstacol fundamental în calea dezvoltării unei istorii contemporane. Istoria contemporană este mai mult ca oricare o istorie a societății contemporane, iar treaba istoricilor precede pe cea a sociologilor, politologilor, economiștilor. Cearta dintre Vladimir Pasti și mine asupra contribuției comunismului la modernizarea României ar fi avut mai multă consistență și mai puțin *parti-pris* ideologic, probabil, dacă istoricii ar fi sfârșit măcar documentarea unor aspecte de bază. Dar noi nu avem nici măcar o culegere fundamentală de acte economice ale comunismului, ce să mai vorbim de o încercare de a propune o istorie economică a perioadei comuniste. Singura încercare comprehensivă de a propune o istorie a colectivizării s-a făcut de către antropologi americani; o istorie a Revoluției, de jurnaliști sau academici din strănătate. Și așa mai departe.

Folosesc peste tot istorie a societăților și nu istorie socială pentru a respecta îndemnul lui Hobsbawm de a utiliza acest termen. Hobsbawm circumscrie și o definiție a acestei abordări atunci când ne spune că "Istoria societății este o colaborare între modele generale de structură și schimbare socială și un set specific de fenomene care s-au întâmplat în realitate" (Hobsbawm, p. 10). Esențial pentru a putea practica acest tip de istorie, admite Hobsbawm, ca și Burke, este importul de teorie și metode sociale, aducerea în explicit a "asumpțiilor implicite" de la baza lucrului istoric, deci conștientizarea unei abordări teoretice, implicând chiar propunerea unui model (pp.12-13), chiar dacă unul mai puțin formal decât cele din științele sociale. Un model înseamnă în cel mai rău caz măcar, spune Hobsbawm, o listă de priorități, o ierarhizare a importanței fenomenelor studiate, pentru a realiza care este fenomenul central, cel care determină sau identifică un context.

Să fim realiști: se pot transpune în practică aceste îndemnuri într-un interval apropiat? Nu. Bogdan Murgescu ne spune că prin sistemul creditelor transferabile studenții pot lua cursuri de la alte discipline - mai nou. E indiscutabil o veste bună și un progres: dar asta e ca și cum ai spune că studenții au căpătat în sfârșit libertatea de a se educa singuri. Nu înseamnă că ei și știu ce trebuie sau cum trebuie făcut, sau că un curs de metodologie conceput pentru altă facultate poate servi în exact acea formă studentului de la istorie. Nu are de ce un profesor de metodologie pentru științe sociale, ca mine, să predea tehnici cantitative pentru istorie, sau măcar desene de cercetare care să conțină modele cauzale pe serii mici de evenimente, deci acel gen de cercetare calitativă care se practică cel mai frecvent în istoria contemporană (vestea bună este că se află în curs de traducere cartea celebră a lui King, Keohane și Verba pe această temă, deși la educația pe care o primesc tinerii istorici n-o vor putea înțelege), deoarece asemenea lucruri nu interesează pe

'clienții' noștri de bază, studenți la științe politice sau sociologie. Volume contemporane ca ale lui Le Roy Ladurie sau Charles Tilly fie nu sunt traduse, fie sunt greu de înțeles dacă tot contextul teoriei sociale care le-a făcut posibile lipsește (la fel se poate spune și despre cartea clasică a lui Barrington Moore), deși sunt indiscutabil contribuții istorice fundamentale care nu ar fi fost posibile fără importul unor tehnologii din științele sociale pentru a fi aplicate la demersuri istorice.

Există trei excepții, înrudite între ele de altfel, în ce privește interesul pentru istoria societății contemporane, în cel mai larg sens al ei, la istoricii de astăzi. Aceste trei excepții sunt istoria mentalităților, istoria intelectuală și istoria orală. Or, tocmai pentru că acestea sunt la ora asta locuri comune cu alte discipline, interesul pentru ele e cazul să ne îngrijoreze mai mult decât să ne bucure. Să mă explic.

Fiind psiholog înainte de a fi devenit politolog, caut explicațiile mai înainte de toate într-o anumită teorie asupra funcționării noastre intelectuale. Există mulți factori care explică succesul unei discipline ca "istoria mentalităților", dar unul dintre ei este indiscutabil faptul că această "știință" nu presupune nici o teorie clară, nici o metodică prea riguroasă, cu alte cuvinte, este deopotrivă accesibilă și celor care o scriu, și celor care o citesc (paradigma în care se încadrează acest raționament este cea a "zgârceniei cognitive", dominantă azi în psihologia cognitivă: oamenii încearcă să obțină maximum utilizând un minim de investiție cognitivă). Autorii ar avea mari dificultăți să ne explice și ce înseamnă "mentalități" sau "mituri" - alt concept care a proliferat în literatura istorică datorită faptului că neavând o definiție clară n-au nici o existență verificabilă și deci putem scrie orice despre ele - darămite să ne explice formarea și rolul mentalităților și miturilor prin alte variabile. Prin mentalități autorii înțeleg uneori cultura în sens antropologic, deci cutumele și normele, alteori numai opinia

publică, deși între toate acestea există o diferență importantă, sunt entități conceptuale diferite legate prin conexiuni dinamice (vezi fig. 1). Pentru a urmări în sens longitudinal (al timpului) evoluția mentalităților (și din nou, autorii se referă uneori la instituțiile informale, alteleori la opinia publică a unei perioade, manifestă în ziare sau scrisori) trebuie ca în fiecare moment autorii să controleze cât de cât și această relație transversală, altfel demersul lor nu are nici o bază. Or, acest lucru se întâmplă numai excepțional.

Cea mai remarcabilă dintre excepțiile în bine este cartea Luminiței Murgescu despre predarea istoriei în școlile românești la finele secolului XIX și începutul secolului XX, deși concluziile Luminiței Murgescu sunt tributare mai ales unui model pe care l-a importat decât unor relații pe care le-a dovedit. Dar de la o carte la o școală e cale lungă; o școală nu se crează de la sine și nimeni nu va urma o cale grea dacă poate urma una ușoară în absența unui efort deliberat și colectiv în această direcție. În plus, treaba numărul unu a istoricilor înainte de a vorbi despre mituri este să documenteze realitățile. Lucian Boia poate demasca mituri în istoria românească pentru că faptele în ce privește pe Decebal sau pe Mihai Viteazul sunt limpezi. A scrie despre miturile comunismului însă, când faptele comunismului nu sunt încă documentate, e riscant. Și cât nu vor fi documentate, dezbaterea asupra modernizării, ca să revin la același exemplu, va rămâne ideologizantă și dogmatică, și cineva e la fel de îndreptățit să susțină efectele pozitive ale comunismului asupra procesului de modernizare pe cât sunt eu de îndreptățită să le susțin pe cele negative. Așa se întâmplă când ne sprijinim pe fapte parțiale și nu pe o întreagă realitate documentată.

În concluzie, cu unele excepții, comunitatea istoricilor nu este pregătită și nici nu pregătește studenții pentru a face "istoria societăților". Dacă un doctorand în istorie studiază perioada

Dej cu aceleași instrumente ca un jurnalist bun, el nu va afla mai mult decât acesta. Cărțile lui Stelian Tănase sau Dennis Deletant (doi neistorici) despre perioada Dej sunt deschizătoare de drumuri, dar cum au observat și recenziții lor din străinătate, nu reușesc să răspundă întrebărilor esențiale despre acea perioadă. Față de recenziții din străinătate noi însă știm cât de virgin era terenul și putem aprecia mai bine curajul și efortul celor doi autori, care, lucrând ca niște istorici, pe documente din arhivă, au început să jaloneze acest teren gol.

N-o să zăbovesc asupra istoriei intelectuale, care cade adesea în păcatul urmării traseului unor idei de la un autor la altul crezând că atât se poate numi istorie - și aici există o impresionantă literatură metodologică, iar noi se întâmplă să avem o piatră de temelie solidă pusă de Vlad Georgescu în această privință (tradiția lui Vlad Georgescu, care era un istoric complet, nu e urmată sistematic tocmai pentru că presupune cunoștințe de științe sociale). Asupra istoriei orale însă, am câteva lucruri importante de spus, dat fiind că instrumentul principal al istoriei orale – interviul - e o specialitate a științelor sociale și psihologiei, împrumutată de istoria orală.

Psihologii și sociologii știu de multă vreme că memoria omenească nu e fiabilă. Mi se spune că istoricii ar fi știut asta cu mult înaintea noastră, și o cred: dar atunci, cei care încă mai știu să o reamintească celor care au uitat. Studiul amintirilor oamenilor este fascinant cu condiția să păstrăm în minte că ceea ce studiem sunt amintiri, și nu faptele la originea acelor amintiri. Un desen complex de cercetare, care ar cuprinde fapte brute pe de o parte și memoria lor socială de alta e perfect valid. Încercările de a reconstitui istoria numai pe baza memoriei sau mai ales pe memorie sunt invalide. Există tomuri de cercetare în psihologia martorului care arată că pe martori nu te poți baza, studii privind rememorarea unor evenimente istorice (cum ar fi asasinarea lui John F. Kennedy) și o enormă

literatură care pune la îndoială capacitatea oamenilor de a-și utiliza adecvat memoria, dezvoltate de psihologia cognitivă. De ce acești “zgârciți cognitivi” ar fi o sursă pe care să ne bazăm? Răspunsul este că nu sunt: ei fac parte din obiectul cercetării, nu ne spun despre obiectul cercetării. Dacă păstrăm asta în minte, interviurile narative, așa-zisele povești de viață capătă un excepțional interes. Poveștile de viață strânse de Bourdieu și elevii săi în *La misère du monde* sunt ilustrative pentru anumite relații și spații sociale, dar atât. Ele pot fi chiar *misleading* dacă substituim povestea unui șomer, oricât de bună, sau a unui delicvent dintr-o *banlieue*, unei istorii sau analize sociologice bazate pe date obiective, care ne pot duce la concluzii cu totul opuse celei care reiese din relatarea repondentului nostru. Cele mai bune lucrări de istorie orală la noi aparțin, deloc surprinzător, Aurorei Liiceanu, care face psihologie socială, și cercului de antropologi de la Timișoara condus de Smaranda Vultur. Aceste lucrări sunt interesante pentru că nu au pretenții istorice, pentru că își asumă subiectivul, nu-l lasă în implicit. Se poate merge mai departe de atât? Desigur: dar numai dacă istoria orală devine ce ar trebui să fie, un instrument printre altele. Ca să aflăm cum a fost viața unui mic oraș de provincie în timpul nazismului, vecin cu un mare lagăr de concentrare, interviuarea supraviețuitorilor nu e suficientă și documentarea întregii vieți a acelei comunități pe baze obiective e indispensabilă, ca să dau un exemplu ilustru din istoria contemporană.

Există și o altă direcție, ilustrată tot în psihologia socială: anume, studiul reprezentărilor sociale despre trecut, obiectul comunicării mele la această conferință. Și acolo subiectivitatea este asumată: nu am căutat la repondenții mei adevărul despre trecutul Transilvaniei, nici măcar partea trăită de ei, ci percepția lor subiectivă despre acest trecut. Majoritatea interviurilor narative (în acest caz foloseam interviuri de grup) produc mai

mult reprezentări sociale decât fapte. Intervievatorul trebuie să fie conștient de acest lucru pentru a putea interpreta corect materialul de interviu. Istoricii francezi lucrează în mod asumat împrumutând din psihologia socială teoria și metodele de studiu ale reprezentărilor sociale. Cartea lui Serge Moscovici despre istoria psihanalizei reprezintă un mod de folosire a acestei teorii.

Obstacolul numărul doi: parohialismul

Al doilea obstacol derivă în mod evident din primul. Este limpede că dacă istoricii români în general ar fi bine să știe mai multă economie sau sociologie, cine face istorie contemporană nu are cum să se dispenseze de acestea, aici facultativul nu are ce căuta. Istoria contemporană presupune în mod evident ca istoricul să fie stăpân pe o paletă largă de discipline. Până în prezent se pare că alte formații au permis mai ușor autorilor lor să se adapteze la istorie - cazurile lui Deletant, Tănase, Vladimir Tismăneanu, care fac istorie intelectuală și nu numai, în mod strălucit - decât istoricilor să împrumute din alte discipline ce este necesar pentru a o face pe a lor la standarde actuale. De ce se întâmplă așa? Bogdan Murgescu dă un răspuns în lucrarea sa: din pricina parohialismului care domnește încă în mare măsură în comunitatea istoricilor. Incapabili să răspundă la provocarea istoriei contemporane, istoricii caută să se protejeze ridicând ziduri - procedeu care n-a funcționat niciodată. Chiar în statutul nou-creatului institut de istorie recentă se face precizarea, de exemplu, că directorul institutului trebuie să fie un "istoric". Ca în toate precizările restricționare de acest tip, ce înseamnă a fi "istoric" nu e nicăieri lămurit, rămâne să presupunem noi că înseamnă "absolvent al unei facultăți de istorie", interpretare corectă și în spiritul tradiției dinainte de 1989, care nu permitea doctorate decât în specialitatea de "bază" și alte asemenea

aberații. Precizarea exclude pe Deletant, Antohi sau Tănase, ca să dăm doar câteva exemple, ca și pe autori de Istorii ale României sau de contribuții istorice de valoare internațională, ca Paul Stahl sau Catherine Durandin, și califică automat pe oricine intră în posesia acestei diplome. Exemplul acesta de parohialism e cu atât mai semnificativ cu cât Dennis Delatant, un filolog, a fost cel ales - și pe bună dreptate - să redacteze partea contemporană a tratatului de istorie românească editat la Editura Enciclopedică de Șerban Papacostea. Dar asupra acestui volum voi reveni.

Parohialismul e un obstacol serios, deoarece la baza sa stă nu numai nesiguranța profesională și complexul, ci deja încercarea activă de a preveni competiția prin mijloace necompetitive și nedeschise - o specialitate a intelectualilor socializați în societatea de status, cum este combinația noastră de societate țărănească cu regim comunist. E grav pentru că previne activ evoluția, se împotrivesc ei, nu lasă comunicarea să curgă firesc, și comunicarea, dezbateră, cearta profesională chiar sunt vitale pentru progresul unei discipline. Izolarea nu reușește niciodată: dar întârzie și face dificile și traumatizante lucruri care ar veni altfel în mod firesc.

Obstacolul numărul trei: moștenirea comunismului

Se poate întreba cineva de ce nu am început cu aceasta: la urma urmei, nu sunt primele două o consecință a acesteia? Întrebarea e justificată, dar răspunsul numai parțial pozitiv. Este adevărat, moștenirea comunistă conține unele efecte indirecte care au fost atinse mai sus. Distrugerea a tot ce însemna științe sociale, de exemplu, are efecte și asupra istoriei, care fuge de orice asociere cu ceea ce vede încă drept o formă de îndoctrinare în urma unei coabitări forțate vreme îndelungată. Ce istoric vrea să mai audă cuvântul "social" după ce a fost

forțat să asculte de activiști în cadrul Academiei de Științe Social-Politice? Zoe Petre mi-a atras atenția asupra acestei probleme, și bine a făcut. Există o reacție contra sociologiei explicată de această coabitare forțată, și deși reacția e prelungită dincolo de limitele acceptabile, e de înțeles, mai ales când istoricii, de fapt, habar nu au ce sunt acelea științe sociale. Soțul meu, care e un istoric cunoscut, mi-a spus odată după ce a ascultat o expunere de a mea la o universitate americană în care am făcut o mulțime de desene și am proiectat o mulțime de transparente, că îi aduc aminte de un sociolog care prin natura meseriei era forțat să facă mereu partea din învățământ politic pe care istoricii n-o făceau, și, fiind un *social scientist* veritabil, încerca să scape din încurcătură cu diverse modele abstracte. Istoricii se uitau la el când le făcea desene pe tablă - e vorba de istorici ai Sud-Estului european medieval sau pre-modern - și își spuneau că omul nu e în toate mințile. Atât despre comunicarea profesională și efectele indirecte.

Efectele directe sunt mult mai perverse. În timpul comunismului a existat, în domenii selectate, posibilitatea unei autonomii și unii istorici au putut duce o viață profesională decentă și în unele cazuri excepționale să să bucure de recunoaștere internațională la cel mai înalt nivel (exemplul cel mai notabil este cel al lui Dionisie Pippidi, membru în cele mai prestigioase foruri de consacrare internațională, fără să fi fost vreodată membru de partid). A fost o chestiune de alegere personală și de potențial profesional care a trimis pe unii în escorta lui Ilie Ceaușescu, iar pe alții în domenii retrase la distanță de zona periculoasă, ca istoria antică sau medievală. Majoritatea însă au ales calea de mijloc. Noi am moștenit o comunitate academică viciată de colaborare și practici rele - academice, nu politice, și nu una distrusă în Gulag - am fi înlocuit-o mai ușor. Urmarea este că trăim într-o coabitare nu numai dizarmonioasă, dar și promiscuă, în care nu am ajuns

încă la momentul esențial, stabilirea normelor, ce să mai vorbim de respectare. Urmarea victoriei incomplete asupra comunismului este că avem două versiuni asupra tuturor adevărilor care mai au încă o consecință politică imediată, de la monarhia constituțională la iunie 1990, traversând naționalizarea și Gulagul, și acestea împart nu doar comunitatea în sens larg, ci și comunitatea istoricilor. Or, nici măcar în psihologia socială, unde ne asumăm subiectivitatea, nu considerăm că adevărul se naște combinând două subiectivități. Treaba istoriei e să propună faptele întâi, interpretările pe urmă. La interpretări nu au monopolul, deci e inevitabil să apară distorsiuni politice. Ce este inacceptabil intelectual și compromite standardul academic al istoriei contemporane este ca interpretările să permită rearanjarea faptelor, să creeze sau să ascundă surse, cum s-a întâmplat deja în legătură cu 23 august. Și ce face dificilă clarificarea situației este nu doar dificultatea accesului la arhive contemporane, ci și lipsa unui efort concertat în această direcție, care are la bază tot motive politice. Eforturi izolate, ca ale lui Deletant, Tănase sau Marius Oprea, chiar ale Muzeului Holocaustului, care a dus o ofensivă sistematică, nu pot înlocui un efort oficial. Instituțiile oficiale create, până la CNSAS (Consiliul pentru Studierea Arhivelor Securității) nu au avut nici legitimitatea, nici susținerea materială și logistică pentru a întreprinde un asemenea efort. Nici CNSAS nu poate acoperi totul - dar e totuși o instituție care pornește mai bine decât altele.

Trista concluzie după această decadă mai mult irosită este că încă nu există o autoritate în materie de istorie contemporană. Câțiva studenți doctorali, dintre care Marius Oprea e cel mai cunoscut, câțiva istorici angajați cu Alianța Civică și recuperarea memoriei comunismului - Gheorghe Onișoru și Claudiu Secașiu, între timp membri în CNSAS -

câțiva ne-istorici interesați de consecințele sociale și psihologice ale comunismului, printre care mă număr, dar nu de *istoria sa*, plus câțiva studenți în vest, care lucrează la limita rezistenței minime, adică în căutare de efect mare cu săpături în arhive minimale, nu pot ține locul unei instanțe profesionale. Nici masteratul în imaginar al lui Lucian Boia, nici îndrumarea de teze de către Dinu Giurescu nu sunt suficiente pentru a umple acest gol, deși toate aduc contribuții considerabile. Deocamdată nu avem încă nici o contribuție istorică la Revoluție sau la ce s-a întâmplat după Revoluție scrisă de un istoric. Când am scris *Românii după '89* soțul meu a încercat să-mi spună că asta e istorie contemporană. Poate să pară astfel, după părerea mea, doar pentru că *istoria* despre perioada pe care am acoperit-o acolo e cu desăvârșire nescrisă. Nevoia de o asemenea carte era atât de mare încât dizertația mea a fost tradusă, a devenit volum de referință în catedrele de română din străinătate și, culmea ironiei, a fost cumpărată masiv de centrele noastre culturale deoarece nu exista altă carte despre România, deși aceasta era foarte critică. La fel s-a întâmplat cu cartea lui Vladimir Pasti, și ea tradusă, o interpretare neomarxistă a fenomenului social de după 1990, așa cum a mea era una liberală din perspectiva comunicării politice. De ce? Pentru că nu exista nici o carte de istorie, una bazată pe documente. Unii istorici, geloși pe ce cred ei că e un succes facil, în loc să-și facă meseria lor încearcă să o copie pe a noastră (cu convingerea că asta aduce invitații la televiziuni și alte lucruri ieftine de succes social). După *Românii după '89* numărul istoricilor care s-au apucat să scrie despre mentalități, reprezentări, firea românilor și alte asemenea prostii, în loc să se apuce de arhive, treaba lor reală, a crescut exponențial.

Din fericire există ziariștii. Ziariștii colectează și publică documente și dacă o fac prost, au măcar scuza că sunt interesați de ceea ce trebuie. Documentele esențiale în acești zece ani,

de la dosarul Revoluției Române la conturile lui Ceaușescu, ne-au parvenit prin jurnalismul de investigație.

Toate acestea ne explică de ce o autoritate ca Șerban Papacostea, când a încercat să propună o istorie a României, a preferat pe Keith Hitchins și Dennis Deletant oricărui autor autohton pentru perioada modernă și contemporană - și bine a făcut, dar asta ne arată că suntem departe încă de a putea vorbi de istorie contemporană, și că e nevoie de un efort comunitar și conjugat pentru aceasta să se nască. Dacă nu se pun bazele unei *coalitii* pentru istoria contemporană românească, una care să cuprindă de la învățământ, la cercetare, la arhive, toată *secvența acestei dezvoltări necesare*, orice încercare e sortită să rămână marginală, dacă e abordată cu onestitate, sau frauduloasă, dacă ajunge pe mâna unor veleitari.

Titluri citate:

- Bărbulescu, Mihai & Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor (1998) *Istoria României*, București: Ed. Enciclopedică
- Burke, Peter (1992) *History & Social Theory*, Ithaca, NY: Cornell
- Georgescu, Vlad (1987) *Istoria ideilor politice românești (1369-1878)*, München: Jon Dumitru Verlag
- Hobsbawm, Eric J. (1972) "From social history to the history of society", in Felix Gilbert and Stephen R. Graubard eds., *Historical Studies Today*, London
- Iorga, Nicolae (2000) *Generalități cu privire la studiile istorice*, Iași: Polirom
- Murgescu, Bogdan (2000) *A fi istoric în anul 2000*, București: All

Murgescu, Mirela-Luminița (1999) *Între "bunul creștin" și "bravul român"*, A'92: Iași

North, Douglas C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, New York: Cambridge University Press

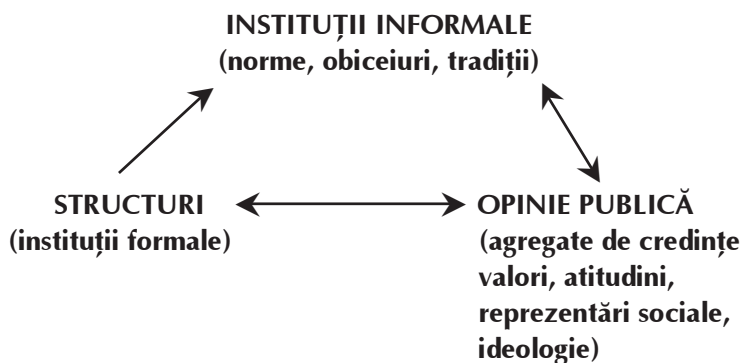

Figura 1